

Miroslav BERTOŠA
Zavod za povijesne i društvene znanosti HAZU, Rijeka
Područna jedinica u Puli
Prolaz kod kazališta 2, HR-52100 Pula
miroslav.bertosa@pu.hinet.hr

ARHIVSKO IŠČITAVANJE TOPONIMA Dva istarska primjera: *Livade* i *Rušnjak*

Povjesničar, proučavatelj arhivskih vrela, nalazi katkada vjerodostojne podatke o motivu nastanka nekog toponima. Time pridonosi točnijem i vjerodostojnijem etimološkome tumačenju zemljopisnoga nazivlja. Navedena su dva istarska primjera: ojkonom *Livade* i oronim *Rušnjak*. Arhivske je provenijencije pokušaj tumačenja toponima *Ponte porton / Porta porton / Vela vrata*, zapravo latinski *Portorium* i pojma *karatada / car[r]atada*.

1. U povjesničarevu zanatu jezične su studije, među njima i one toponomastičke, dio neizbježna pomoćnog *alata*. Povjesničar će – jednako dok analizira prikupljena arhivska vrela kao i kada na temelju njih pokušava izvesti zaključke i sročiti sintezu – posegnuti za stručnim toponomastičkim prikazima. Na stranicama dokumenata nastalih u proteklim stoljećima povjesničar često nailazi na mjesna imena, koja, uz ljude, zbivanja, kompleksne i slojevite društvene odnose, predstavljaju žarište njegova zanimanja. Kada povjesničar opisuje neki lokalitet i tumači mu ime mora posegnuti za radovima toponomastičara, jer podrijetlo i značenje toponima svojim znanjem i iskustvom najčešće i ne može dokučiti.

Ipak se dogodi da sadržaj arhivskoga vrela *via facti* otkrije motiviranost nastanka značenje nekoga toponima, što je napose važno ako je riječ o imenu koje lako može navesti na netočne zaključke. Neprijeporna je činjenica da arhivsko iščitavanje toponima – napose kada nedostaju jezični podaci i kada utrne povijesna memorija – može predstavljati korektiv pogrešnom etimološkome tumačenju.

2. U ovome – za povjesničara-proučavatelja društveno-političke, gospodarske, demografske i etnokulturne problematike - usputno napisanome *krokiju* navode se dva istarska primjera: prvi se odnosi na ojkonom *Livade*, drugi na oronim *Rušnjak*.

Selo *Livade* smjestilo se na desnoj obali rijeke Mirne, podno drevnoga Motovuna, no katastarski pripada općini Oprtalj. Podignute u dolini, na samo 20 metara nadmorske visine, *Livade* su svoju višestoljetnu povijest vezale za dva kaštela (*castello* u venecijanskom upravnome nazivlju), istodobno i sjedišta mletačkoga podestata, oba visoko uzdignuta iznad lijeve i desne obale Mirne: Motovun (277 m) i Oprtalj (378 m).¹

Livade su se nalazile na ključnome raskrižju putova koji su povezivali Trst s Motovunom i Poreč s Buzetom.² Tu se obavljao pretovar robe pristigle kopnom da bi se dalje prevozila riječnim putom, ali i one koja je stizala malim lađama i prekrcavala se na kola ili karavane. Lađe plitka dna (zване *barche*, *burchi* i *burchielli*)³ vukle su se konopcima s kopna ili su ih mornari gurali naprijed motkama uprtim u obalu. Do lokaliteta *Ponte porton* trebalo je oko dva do tri sata plovidbe, a do ušća Mirne šest do sedam sati.⁴

Arhivska svjedočanstva potvrđuju da je dolina Mirne bila »tranzitno raskrižje za robu iz mnogih dijelova mletačke Pokrajine Istre«, kako se godine 1633. doslovce izrazio providur Giovanni Paolo Gradenigo.⁵ Rijekom Mirnom do luke Baštije iz bogate su se Motovunske šume⁶ prevozili hrastovi trupci za Arsenal i gorivo drvo⁷ za potrebe grada na lagunama, tu je prolazio i kopneni put prema Pazinskoj knežiji i dalje u slovenske zemlje pod Habsburgovcima koji su svakodnevno koristili “*Kranjci*” na svojem karavanskome putu po sol u Kopar i primorske gradove na zapadnoj obali Istre.⁸ Osim slovenskih prijevoznika i krijumčara, sol su iz tih mjesta dovozili i hrvatski seljaci.⁹

¹ Alberi, Dario 1997. *Istria: Storia, arte, cultura*. Trieste: Lint, 664–666.

² Usp. Šonje, Ante 1978. i 1980. Toponomastički podaci sliva rijeke Mirne. *Buzetski zbornik*, 3, Buzet, 145–171; o Livadama, 164 (I. dio); *Buzetski zbornik*, 4, 133–150 (II. dio); Šonje, Ante 1991. *Putevi i komunikacije u prehistoriji i antici na području Poreštine*. Poreč–Pazin: »Juraj Dobrila«, passim.

³ Archivio di Stato di Venezia. Consiglio dei X: Lettere di Rettori e di altre Cariche. Busta 299. Visinada li 13 luglio 1643. Piero Loredan Proveditor sopra la Valle di Montona. [Dalje: ASV. Cons. X. Lettere.]

⁴ Alberi, n. dj., 665.

⁵ ASV. Cons. X. Lettere. Visinada à 23 Aprile 1633. (»*Ponti della Levada, per dove vi è 'l transito di maggior parte di questa Provincia*«).

⁶ O Motovunskoj šumi usp. Morteani, Luigi 1963. *Storia di Montona*. Trieste: »La Famiglia Montonese«, napose poglavlje *La foresta di Montona*, 167–191.

⁷ ASV. Cons. X. Lettere. Da Visinada à 24 Aprile 1633.

⁸ ASV. Cons. X. Lettere. Visinada à 23 Aprile 1633. (»*et di Cranzi, che comprano sali à Capodistria...*«). – Detaljnije o trgovini solju – o tzv. “*musolattima*” (voditeljima karavana mula i magaraca) i “*spalantima*” (koji su vreće soli nosili na leđima) – usporedi u monografiji: Gestrin, Ferdo 1965. *Trgovina slovenskega zaledja s promorskimi mesti od 13. do konca 16. stoletja*. Ljubljana: Slovenska akademija znanosti in umetnosti.

⁹ Bertoša, Miroslav 1995. *Istria: Doba Venecije*. Pula: Žakan Juri.

Na Mirni je bilo trinaest mlinova čiji su vlasnici, odlukom mletačkoga *Magistrata za vode*, bili obvezni sudjelovati u čišćenju obiju obala rijeke i njezinih rukavaca. Opadanjem gospodarstva propadali su i mlinovi, pa se zapuštalo i njihovo održavanje. Jedan od mlinova nalazio se i u Livadama, kasnije »napušten kao nekoristan«.¹⁰

Naplavine mulja ugrožavale su plovidbu, jer je Mirna postajala plića, pa se za proljetnih bujica rijeka izlivala iz korita, plavila dragocjenu Motovunsku šumu¹¹, rušila mostove, odnosila gorivo drvo složeno na obali za ukrcavanje u barke i *burchielle*, nosila u struji granje, mulj i kamenje, zatrpavala dno i stvarala močvare. Korito Mirne, tvrdi providur Loredan, ne može primiti svu doteklu vodu, pa su poplave stalna pojava.¹² Napose se to odnosi na *Livâde* – koje se u dokumentima isprava nazivaju *Ponti della Levâda*, da bi zatim prevladao pluralni oblik *Levâde* – mjesto na kojemu su podignuti nasipi i na njima izgrađen most. Most je bio najosjetljivija točka puta, ugrožena naletima vode i poplavama, pa su na stare *levâde* nasipavane nove, tzv. *levâde maestre*, preko kojih je jedino bio dopušten prijelaz Mirne.¹³ Upravo su ti nasipi – u žargonu mletačkih tehničkih stručnjaka zvani *levâde*¹⁴ – bili motivom postanka imena sela *Livâde* i na drugome slogu zauvijek utisnuli dugosilazni naglasak. Starija istarska čakavština ne poznaje imenicu *livada* – “balkanski grecizam”, po Skoku.¹⁵ Umjesto nje rabila se riječ *senokôša* ili *sinokôša*.¹⁶ Takvo tumačenje imena sela Livade predstavlja,

¹⁰ ASV. Cons. X. Lettere. Visinada à 23 Aprile 1633. Nota di quanto sin hora è stato operato nelle Rive degl'Alvei di Molini nella Valle dell'Eccellentissimo Consiglio di Dieci (“*Molino di Levada abbandonato come infruttuoso...*”).

¹¹ O regulaciji rijeke Mirne usp. i Papo, Luigi 1974. *Montona*, Padova: Liviana Editrice, 195–198.

¹² ASV. Cons. X. Lettere. Visinada li 13 luglio 1643.

¹³ Alberi, n. dj., 665.

¹⁴ Općenito o značenju riječi *levada* u talijanskome jeziku usp. Battisti, Carlo – Alessio, Giovanni 1975. *Dizionario etimologico italiano, vol III*. Firenze: Barbèra Editore, 2216.

¹⁵ Skok, Petar 1972. *Etimologijski rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Knjiga druga*. Zagreb: JAZU, 310; također i Ladan, Tomislav 2000. *Riječi: značenje, uporaba, podrijetlo*. Zagreb: ABC naklada, 314.

¹⁶ Imenica *livada* ipak se već dugo rabi u nekim dijelovima Dalmacije i otoka. Zabilježena je i u rječniku Fausta Vrančića (*Dictionarium quinque nobilissimarum europae linguarum [...]*, Venecija 1595.), a i u Akademijinu Rječniku (dio VI. U Zagrebu 1904–1910., 127–128). *Livada* se spominje i u novijim jezičnim i dijalektološkim radovima. Usp. Hraste, Mate – Šimunović, Petar – Olesch, Reinhold 1979. *Čakavisch-deutsches Lexikon, Teil I*. Köln-Wien: Böhlau, 502 (Brusje na Hvaru). Šimunović je u Poljicama našao oblik *livada* u značenju ‘travnjak, tratina’, ali ne i kao toponim (Šimunović, Petar 1986. *Istočnojadranska toponimija*. Split: Logos, 233. Prema usmenim podacima dr. sc. Silvine Vranić s Filozofskoga fakulteta u Rijeci riječ *livada* koristi se i u paškim govorima. U studiji Kalsbeek, Janneke 1998. *The Čakavian Dialect of Orbanici near Žminj in Istria*. Amsterdam-Atlanta: Rodopi, 482 zabilježena je uporaba riječi *livada* u selu Orbanici (s kratkosilaznim akcentom, uz autoričin upitnik). Zahvaljujem Sanji Holjevac, stručnoj suradnici Akademijina Zavoda za povijesne i društvene znanosti u Rijeci, za posredništvo u prikupljanju podataka.

u toponomastici dobro posvjedočenu, pojavu nastanka onima (u ovome slučaju ojkonima) od apelativa.

Nasipi i zemljišna “podignuća” / “levade” na dijelovima obala rijeke Mirne nastajali su, u stoljećima mletačke vladavine, trudom seljačkih ruku, jer su istarske komune – proporcionalno broju volovskih zaprega na području pod svojom upravom – morale davati tlaku ne samo za prijevoz trupaca i gorivoga drva već i za reguliranje toka Mirne. Tlaku namijenjenu produbljivanju korita i izgradnji riječnih nasipa / *levada* u Dolini Mirne nisu bile dužne davati općine Labin, Plomin, Barban, Pula, Vodnjan i Bale, jer su one slične radove obavljale na rijeci Raši.¹⁷ I jedno i drugo predstavljalo je seljacima tešku obvezu protiv koje su neprestano prosvjedovali kod mletačkih lokanih i središnjih vlasti, pa čak i prodavali volove (što ih je isključivalo iz obveze, ali i smanjivalo gospodarski učinak na poljima).

Levadama nastalim radi zaštite od plavljenja rijeke Mirne Livade duguju nekoliko metara svoje današnje nadmorske visine.

3. Tlaka koja se odnosila na prijevoz iz Motovunske šume hrastovih trupaca za mletački Arsenal i goriva drva za potrebe grada na lagunama općenito se nazivala *karatâdom* (mlet. *caratâda*; katkada *carratada*). Proučavatelj istarskih arhivskih fondova mletačkoga doba često u dokumentima nailazi na taj pojam. *Karatâdom* se nazivala obveza besplatnoga prevoženja hrastovih trupaca za potrebe mletačkog *Arsenala* od mjesta sječe u šumi do ukrcavališta / *karigadôra* na morskoj obali. Najviše hrastovih debala sjeklo se upravo u Motovunskoj šumi i otud kolima s volovskom spregom prevozilo do luke Baštije na Mirni.¹⁸ No, luka Baštija¹⁹ nije mogla prihvatiti tako veliku količinu drva, pa se ono, prema svjedočanstvu Fabia da Canala, “providura za drvo” (*Provisor super lignis in Histria et Dalmatia*) iz godine 1566. vozilo i u luku Červar, čak i do ukrcavališta u Limskome kanalu.²⁰ Drvo se iz Motovunske šume prevozilo i do *karigadora* na području komuna Buje, Novigrad i Umag.²¹

¹⁷ ASV. Cons. X. Lettere. Visinada li 27 Decembre 1644. Zuanne Bondumier, Proveditor. Istarska arhivska vrela od XV. do konca XVIII. stoljeća bogata su takvim primjerima.

¹⁸ Klen, Danilo 1966.–1967. Katastik gorivog drva u istarskim šumama pod Venecijom sastavljen od Fabija da Canal, godine 1566. *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, XI.–XII., Rijeka, 77–85 (*Territorio di Montona*).

¹⁹ Detaljnije o luci Baštija usp. Šonje, *Toponomastički podaci (II)*, n. dj., 133; 143–144. O podrijetlu naziva usp. Skok, n. dj. 119; Vinja, Vojmir 1998. *Jadranske etimologije: Jadranske dopune Skokovu etimologijskom rječniku. Knjiga I*. Zagreb: HAZU / Školska knjiga, 48.

²⁰ Isto, 85 (»è il solo carregador della Bastia, ma vanno le legne a Cervere dal sopradetto territorio la maggior parte, et qualche fiata in Lemo«).

²¹ Isto, 71 (»Vallaron, Pessina, San Lorenzo di Daila, Porto di Humago, sotto Cittanova«); Bertoša, Miroslav 1977. Dva katastika istarskih šuma iz godine 1698. *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, XXI., Rijeka, 243–262.

Karatâda je bila općeniti uporabni naziv, no točnije određenje pojma malo je drukčije: *karatâda* je zapravo postupak određivanja udjela pojedinih komuna u prijevozu hrastove građe do ukrcavališta. Značenje pojma *caratâda* posebno je opisano u arhivskim vrelima, pa je ono sadržajem potpuno jasno. Manje je, međutim, jasno njegovo postanje. Istarski talijanski povjesničari XIX. i XX. stoljeća imenicu *caratâda* dovodili su u vezu s riječju *carro*, tj. s kolima kojima se prevozilo drvo.²² Hrvatski povjesničar Danilo Klen, autor studije o istarskim šumama i prijevozu hrastovih trupaca i goriva drva rijekom Mirnom, taj naziv izvodi od riječi *carato* 'udio'²³, jer su pojedine istarske komune sudjelovale u tlaci ovisno od broja zaprega.²⁴ Mletački rektori – rašporski kapetan (najviši upravni dužnosnik u Istri sa sjedištem u Buzetu), podestati i providuri – rabili su izričaj »bacati karatadu« (*buttar la caratada*) što također upućuje na točnost Klenova zaključka.

4. Korisno je – za temu o kojoj se ovdje raspravlja – osvrnuti se, makar usputno, na lokalitet *Porta portòn* i(li) *Ponte portòn*, važnu točku na toj vitalnoj vodenoj arteriji koja je spajala unutarnji dio Istre s morem, ali i mjesto zanimljiva iako nejasna imena. Istranin Viktor Vitolović, rodom iz Sovinjaka, inženjer agronomije i sveučilišni profesor u Sarajevu, jednom je prigodom rekao da su seljaci u doba njegova djetinjstva za to mjesto, uz talijanski naziv *Porta porton*, rabili i hrvatski – *Vêla vrâta*.²⁵ Kasnije je Ante Šonje, ravnatelj porečkoga Muzeja, objavio svoja terenska toponimijska istraživanja doline Mirne u kojima se često spominju *Vela vrata*.²⁶ Povjesničaru Danilu Klenu toponim *Porta porton* nije bio potpuno jasan, pa se pomalo "ogradio" od pokušaja njegova tumačenja: »Da li je

²² Usp. noviju pregledno napisanu i dokumentiranu knjigu: Facchini, Silvio 1997. *La Grande Carratada Istriana*. Trieste: vlastita naklada.

²³ Na takav zaključak upućuju značenja riječi *carato* navedena u Boeriovu rječniku mletačkoga dijalekta (137), Rezascovu povijesnom i administrativnome rječniku ("*porzioni o carati*", 157) i etimološkome rječniku Cortelazza i Zollija ("*quota di partecipazione*", 203). Usp. Boerio, Giuseppe ³1971 [*ristampa anastatica* izvornog izdanja iz 1856.], *Dizionario del dialetto veneziano*. Milano: Ed. Martello; Rezasco, Giulio ²1966. [*ristampa anastatica* izdanja tiskanog u Firenzi 1881.], *Dizionario del linguaggio italiano storico ed amministrativo*. Bologna: Forni Editore; Cortelazzo, Manlio – Zolli, Paolo 1979. *Dizionario etimologico della lingua italiana 1 / A–C*. Bologna: Zanichelli.

²⁴ Klen, Danilo 1963. Mletačka eksploatacija istarskih šuma i obvezan prevoz drveta do luke kao specifičan državni porez u Istri od 15. do kraja 18. stoljeća: Prilog proučavanju ekonomsko-političke i ekonomsko-historijske problematike iskorištavanja istarskih šuma i istarskog naroda, *Problemi sjevernog Jadrana, zbornik Sjevernojadranskog instituta JAZU*, Rijeka, 247–252.

²⁵ Riječ je o raspravi koja se u jesen 1964. o spomenutoj studiji Danila Klenu pavela u prostoru Pedagoške akademije u Puli. Vitolovićevu sam izjavu zabilježio na 208. stranici primjerka *Problema sjevernog Jadrana* koji se nalazi u mojoj biblioteci.

²⁶ Šonje 1978. (I. dio) i 1980. (II. dio). Toponomastički podaci, n. dj., passim; Šonje 1991. *Putovi komunikacije*, n. dj., passim.

lokalitet *Ponte porton*, tj. *Most vrata*, postojao već u vrijeme poslovanja *Bastije* i imao neke veze s njenim lučkim uređajima, ne može se sa sigurnošću utvrditi, jer ga na topografskim kartama motovunske doline iz XVIII stoljeća nema.«²⁷ Nejasnim se doima i kolebanje između dvojnih likova – *Ponte porton* / “Most vrata” (taj se naziv, spomenut u Klenovu tekstu, nije rabio) i *Porta porton* / *Vela vrata*. Čini se, međutim, točnom pretpostavka Franca Crevatina da oblik imena i ne potječe od apelativa *porta* ni od apelativa *porton*, već od medievalne iskrivljenice **Portòr* nastale od latinskog termina *portorium*, kako se nazivala carinska pristojba što se naplaćivala pri ulasku na upravno područje rimskoga tršćanskog *agera*.²⁸ Ime *Ponte porton* je, dakle, primjer pučke etimologije, jer se značenje pojma *Portor* potpuno izgubilo.

5. Jezikom arhivske građe može se pokušati iščitati etimologija još jednoga starog istarskog toponima – *kontrade* i brda Rušnjak, smještena sjeveroistočno od Sutlovreča na 297 m nadmorske visine. Podaci o Rušnjaku nalaze se u opsežnome fondu *Providura za granična pitanja* u Državnom arhivu u Veneciji.²⁹ Građa se sastoji od izvornika i prijepisa o sporovima i sukobima oko mletačko-austrijske granice u Istri do kojih je dolazilo i nakon dugog i surovoga rata Cambraiske lige. Premda je istarski teatar toga međunarodnoga sukoba u prvim desetljećima XVI. stoljeća bio tek sitna točka u interesima velikih europskih sila, posljedice rata bile su katastrofalne i dugotrajne. Nastojanja mirovnih povjerenstava izabranih u Wormsu (1521.) i Tridentu (1535.) nisu zadovoljila nijednu stranu. *Wormski kapituli* i *Tridentska sentencija*³⁰ ostavili su mnoge nedefinirane granične prostore, mnoga polja, sjenokoše, šume, lokve i male vodene tokove i prepustili da ih, najčešće popola, koriste seljaci i s mletačke i s austrijske strane granice. Nepodijeljene parcele, nazvane “*diferencije*” (*differenze*), bile su zamišljene kao prirodni prostori za zadovoljavanje zajedničkih potreba, ali su se, širenjem ratarstva i stočarstva, ubrzo pretvorile u sporna mjesta i poprišta dramatičnih sukoba.³¹

“*Diferencijama*” je pripadalo i područje Sutlovreča sa spomenutim lokalitetom Rušnjak. Iako se ta *kontrada* nalazila unutar granica države Sv. Marka, pa nakon *Tridentske sentencije* (1535.) njezino područje i nije bilo sporno, u dokumentima iz prvih godina XVIII. stoljeća i ona je činila dio “*diferencija*”.³² Po

²⁷ Isto, 208.

²⁸ Crevatin, Franco 1999. *Storia antica di Buie rivelata dalla toponomastica. Acta Bullearum*, I., Buje – Buie, 261–262.

²⁹ ASV. Provveditori soprintendenti alla Camera dei Confini [dalje: PSCC].

³⁰ Kandler, Pietro 1875. *Notizie storiche di Montona*. Trieste: Lloyd Austro-Ungarico, 207–210; Valussi, Giorgio 1972. *Il confine d'Istria*. Trieste, 76–79.

³¹ Bertoša, Istra: *Doba Venecije*, n. dj., 461–463.

³² ASV. PSCC. Busta 233. San Lorenzo 20 settembre 1710.

starome, nesačuvanom, statutu Sutlovreča *kontrada* Rušnjak pripadala je mletačkome području, a sutlovrečki je podestat posjedovao pravo ubiranja *teratika*.³³ Podanici austrijskoga nadvojvode, zvani *Kraljevci* / *Arciducali*, prema tvrdnji mletačkoga predstavnika Bernarda Baseggia, kancelara sutlovrečkoga podestata, nisu poštivali činjenicu da su mletački podanici preko dvije stotine godina uživali spomenuto zemljište, već su pogazili međe i počeli uništavati nasade, ratarske kulture i urod, te prijetiti seljacima da *teratik* ne smiju plaćati mletačkome rektoru. Kancelar sutlovrečkoga *regimenta* ističe da seljaci “*sa strahom plaćaju zemljišni porez*”, jer im se podanici austrijskoga nadvojvode osvećuju paležom i uništavanjem ljetine i kuća.³⁴

U *Istarskome razvodu* Rušnjak je doista označen kao lokalitet sutlovrečkoga *kòmun*a.³⁵ Poslije propasti vlasti akvilejskoga patrijarha, prigodom diobe posjeda s Austrijom kaštel je Sutlovreč, kao nedvojbeno staro mletačko uporište, ostao u granicama Mletačke Republike zajedno sa svojim neokrnjenim općinskim područjem. U tridentskoj mirovnoj odluci iz 1535. Rušnjak nije uvršten među “*diferencije*”, pa je spornim područjem postao tek mnogo kasnije, kada se zbog spomenutih gospodarskih razloga, pojačao pritisak pazinskih pograničnih podanika na mletačke zemljišne parcele u području Sutlovreča.³⁶

Spomenuto izvješće kancelara Baseggia omogućuje i neka toponomastička domišljanja o postanku imena Rušnjak. U glagoljskome *Istarskom razvodu* (Kršanski prijepis) oronim je zabilježen u obliku *Rušin breg*.³⁷ Buzetski notar Ivan Snebal i u talijanskome je prijevodu, načinjenom 1548., ostavio oblik oronima gotovo neizmijenjen – *Rosin breg*.³⁸ U prikazu toponimije *Istarskoga razvoda* P. Šimunović uvrstio je *Rušin breg* u posesivne toponime koji, po njemu, predstavlja primjer »ozakonjavanja [...] individualne ili kolektivne vlasnosti«. ³⁹ Premda se ime *Rušin breg* doista javlja u obliku posvojnoga pridjeva, držim da ne pripada “posesivnim toponimima” tipa *Butkov dol*, *Bolin brod*, *Sergonjina stena* i sl., također spomenutim u glagoljskoj razvodnoj listini.

³³ U prijepisu sutlovrečkoga statuta (vjerojatno iz druge polovice XVIII. stoljeća) ti se podaci više ne spominju. Usp. Jelinčić, Jakov 1973. Statut Svetog Lovreča Pazenatičkog sa posebnim osvrtom na jezične karakteristike. *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, XVII., Rijeka, 71–152.

³⁴ ASV. PSCC. Busta 233. San Lorenzo 2 settembre 1710.

³⁵ Bratulić, Josip 1978. *Istarski razvod: Studija i tekst*. Pula: Čakavski sabor, 263.

³⁶ Bertoša, Istra: *Doba Venecije*, n. dj., 501–502.

³⁷ Bratulić, na i. mj. (“*Od tu na koronu, i tako tu koronu objemši, Rušin breg*”).

³⁸ De Franceschi, Carlo 1884. Studio critico sull’Instrumento della reambulazione di confini del 5 Maggio del 1325. Indizione VII tra il patriarca di Aquileia Raimondo della Torre col mezzo del suo Marchese d’Istria, ed i Veneziani. *Archeografo triestino n. s.*, XI., filza I.–II. Trieste, 105 («*et cusi qui per la Corona abrazando Rosin breg*»).

³⁹ Šimunović, Petar 1976. Toponimija Istarskog razvoda: U povodu sedamstogodišnjeg jubileja 1275–1975. *Onomastica Iugoslavica*, 6, Zagreb, 26.

U dokaznim ispravama u sporu oko “*diferencija*”, koje je prikupio kancelar Bernardo Baseggio (među njima je bio i talijanski prijevod *Istarskoga razvoda*), uz *Rosin breg*, spominje se godine 1395. i talijanski lik oronima Rušnjak – *Monterosso*.⁴⁰ Talijanski oblik imena u ovome slučaju upućuje na nedvojbenu zaključak da je izvorno hrvatsko ime glasilo *Rusi breg* i da najvjerojatnije potječe od tada vidljivih crvenih stijena ili vegetacije crvenkaste boje kojom je bilo obraslo. Kao i na primjeru mnogih istarskih dvojezičnih toponima, “prevedenih” ili prilagođenih hrvatskoj / čakavskoj ili talijanskoj / venetskoj formi, tako se i u slučaju oronima *Rušnjak* može u starim povijesnim vrelima iščitati vjerodostojnu toponimijsku motiviranost i značenje.

6. No, osim spomenuta oronima *Rušnjak*, u Istri postoji i nekoliko ojkonima ista oblika: *Rušnjak* kod Brkača, jugozapadno od Motovuna, *Rušnjak*, jugoistočno od Zrenja i *Rušnjak* kod Žbandaja.⁴¹ Svako je od tih imena vjerojatno drukčije motiviranosti, teško usporedive s arhivskom pričom o sutlovrečkom Rušnjaku. Ono kod Motovuna, prema pučkoj predaji koju je zabilježio arheolog Šonje, dobilo je ime po ptici *rušnjak*.⁴² Proučavatelj istarske ornitonimije, napose etimologije njezina pučkoga nazivlja, G. Filipi, pticu takva imena nije pronašao u svojim detaljnim terenskim istraživanjima.⁴³ U Akademijinu Rječniku *rušnjak* je »ime kukcu, koji se u lat. zove *phloeopora*«. ⁴⁴ Nema nikakve naznake po kojoj bi se to ime moglo dovesti u vezu sa spomenutim motovunskim zaseokom. Etimologija ostalih sela i zaselaka s imenom *Rušnjak* ostala je neistražena i nepoznata. Njihova imena kriju drukčije etimološke varijacije.

Tako povjesničar – koji u ovome tekstu pokušava onomastičaru pokazati prednosti arhivskog iščitavanja toponima – na koncu izlaganja mora ponovno zatražiti pomoć jezičnoga stručnjaka! Ipak, znanosti su interdisciplinarne.

⁴⁰ ASV. PSCC. San Lorenzo 20 settembre 1710. Usp. također i Bertoša, Miroslav 1983. Nemirne granice Knežije: Građa u Državnom arhivu u Veneciji o graničnim sukobima i sporovima između mletačke Pokrajine Istre i Istarske knežije. *Vjesnik historijskih arhiva u Rijeci i Pazinu*, XXVI., Pazin, 12–13; 60–78.

⁴¹ Bratulić, Josip – Šimunović, Petar [priređili] 1985.–1986. *Prezimana i naselja u Istri: Narodnosna statistika u godini oslobođenja prema Cadastre National de l'Istrie i drugim izvorima*, sv. I, 112; 137–138; 185–186.

⁴² Šonje 1978., Toponomastički podaci (I.), n. dj., 161.

⁴³ Filipi, Goran 1994. *Istarska ornitonimija: Etimologijski rječnik pučkog nazivlja*. Rijeka: Izdavački centar Rijeka.

⁴⁴ *Rječnik hrvatskoga ili srpskoga jezika. Dio XIV*. 1955. U Zagrebu: Jugoslavenska akademija znanosti i umjetnosti, 341.

Letture archivistica di toponimi Due esempi istriani: *Livade* e *Rušnjak*

Riassunto

Lo storico, nella sua ricerca archivistica, trova spesso i nomi dei vari toponimi (qualche volta anche la loro descrizione dettagliata), contribuendo così alla conoscenza più precisa di etimologia dei nomi dei luoghi. L'autore di questo articolo, esaminando le fonti dell'Archivio di Stato di Venezia, ha analizzato due esempi istriani: l'oiconimo *Livade* e l'oronimo *Rušnjak*. Il villaggio di *Livade* è situato nella Valle del Quietto, nel luogo dove il terreno è ricolmato di terra e sopraelevato per la costruzione del ponte e della strada carreggiabile. Nel gergo tecnico degli ingegneri e periti del Magistrato alle acque questi innalzamenti venivano chiamati *levade* (dove proviene il nome del villaggio cioè l'adattamento croato *Livade*). Il nome dell'oronimo *Rušnjak* è annotato nel *Atto di reambulazione dei confini in Istria*, cioè *Istarski razvod* – documento glagolitico di lingua croata – con il nome di *Rušin breg*, e in un documento veneziano del 1395 con il nome di *Monterosso*. Esso deriva probabilmente dal colore di vegetazione o di terra della parte superiore del monte. Infine, nel testo sono riportati i dati riguardanti il toponimo *Ponte Porton* (< **Portor* < *portorium*) e il termine *caratada*.

Ključne riječi: arhivska istraživanja, *levade*, *Livade*, *Rušnjak*, *Monterosso*, *car[r]atada / karatada*, *Ponte Porton*, *portorium*.

Key words: archival research, *levade*, *Livade*, *Rušnjak*, *Monterosso*, *car[r]atada / karatada*, *Ponte Porton*, *portorium*.